

El Hekim'in konuşmasının başlığı "Genel Seçimlere Doğru Irak ve Türkiye - Irak İlişkileri" olmuştur.

İnceleme

Yrd. Doç. Dr. Veyssel AYHAN
ORSAM Ortadoğu Danışmanı
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Uluslararası İlişkiler Bölümü

EL-HEKİM'İN ANKARA KONUŞMASININ ANALİZİ

An Analysis of Sayyed Ammar Al Hakim's Ankara Speech

Abstract

In the round-table conference organized by ORSAM and TEPAV in Ankara, ISCI Chairman Sayyed Ammar Al Hakim made speech dealing with the Turkish-Iraqi relations and the forthcoming general elections in Iraq. Al Hakim's speech covered a wide range of topics from the current election debates to the relations with USA. Besides many other subjects, Al Hakim dealt with political process in Iraq in the post-2003 period, Iraq's relations with regional countries, problems between Iraq and USA and the Iraqi identity. An academical analysis of the Al Hakim speech would be useful in order to understand the domestic and foreign policies of ISCI more clearly.

Kapak Konusu

Hekim konuşmasında Türkiye'yle ilişkilere stratejik değer atfettiklerini belirterek başlamıştır. Hekim'e göre Türkiye Arap dünyasıyla Batı arasında köprü görevi gören bir ülkedir. Yapıcı diyalog ve karşılıklı ilişkiler çerçevesinde ilişkilerin daha da geliştirilmesine yönelik bir politikaya sahip olduklarını ifade etmiştir. Hekim'e göre Türkiye'yle ilişkiler “dengeli ve karşılıklı çıkarlar” bağlamında geliştirilmelidir.

ORSAM ve TEPAV'ın katkılarıyla Ankara'da düzenlenen Yuvarlak Masa Toplantısı'nda “Genel Seçimlere Doğru Irak ve Türkiye – Irak İlişkileri” konulu bir konuşma yapan Irak Yüksek İslam Konseyi (ISCI) Başkanı Seyyid Ammar El-Hekim güncel seçim tartışmalarından bölge ülkeleri ve ABD'yle ilişkilere kadar oldukça geniş bir yelpazede bakış açılarını açık bir dille ortaya koymuştur. El Hekim'in konuşmasının akademik olarak analiz edilmesi, Irak Yüksek İslam Konseyi'nin iç ve dış politikasının anlaşılması açısından faydalı olacaktır. Hekim, söz konusu toplantıda birçok konunun yanı sıra temelde Irak'ın 2003 sonrası dönemde geldiği siyasal sürece, Irak'ın bölge ülkeleriyle ilişkilerine, Irak- ABD arasındaki sorun alanlarına ve Iraklılık kimliğine dikkat çekmiştir.

El-Hekim konuşmasına 2003 sonrası dönemde Irak'ta yaşanan çatışma ve istikrarsızlığın hem yerel aktörlerin davranışlarını hem de bölge ülkelerinin Irak politikasını nasıl değiştirdiğine dikkat çekerek başlamıştır. Üstü örtülü bir şekilde ABD'nin işgal sonrası döneme ilişkin net, açık ve uluslararası topluma açıklanmış bir planının olmayışını eleştirmiş ve bunun Irak'taki istikrarsızlığı olumsuz etkilediğini ileri sürmüştür. Nitekim konuşmasının bir bölümünde, yerel unsurların ve bölge ülkelerinin işgal sonrası dönemde başlayan yeni iktidar paylaşımı sürecini algılamaya dönük girişimlerinin kaygı verici olduğunu ve bundan dolayı da tüm aktörlerin Irak'taki siyasal sürece müdahale ettiğini belirtmiştir. Hekim konuşmasının değişik bölümlerinde de hem 1991 Savaşı hem de 2003 işgali sonrası Bağdat'taki iktidar üzerinde söz sahibi olan unsurların yaşanan belirsizlikler nedeniyle kazanımlarını korumaya yöneldiğini ve bunun da taraflar arasındaki uzlaşmayı engellediğini ileri sürmüştür. Bu çerçevede Hekim grubunun sözlerinden anlaşılın Iraklı yerel gruplarda

ABD'nin askeri işgal planının öncelikli hedefinin Saddam'ı devirme odaklı olduğuna dair bir kanının olduğu ancak Saddam sonrasına ait planların ise bilinmediği ve bu durumun taraflar arasındaki güvensizliği derinleştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca Iraklı aktörlerin ABD'nin bazı girişimlerine kuşkuyla yaklaşmalarında da ileriye dönük belirsizliklerin getirmiş olduğu gelecek kaygısının olduğu görülmektedir. Örneğin, ilk başlarda Amerikan işgaline destek veren Şii grupların daha sonraları ABD'nin Sünni grupları veya Baas'lı gruplarla uzlaşma ve onları siyasal sürece katma girişimlerine karşı sert muhalefet etmelerinde bu faktörlerin önemli bir rol oynadığı ileri sürülebilir.

Sayın Hekim özelinde, Şii grupların Amerikan işgaline bakışları gerçekten dikkat çekicidir. Hekim'e göre Iraklıların temel amacı ülkenin bağımsızlığını ve özgürlüğünü korumaktır. Öte yandan Amerikan işgalinin sürmesine karşı olan Hekim'e göre Irak'ın egemenlik hakları hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan korunmalıdır. Egemenlik ve bağımsızlık vurgusunu birkaç kez yapması Şii grupların önkoşulsuz olarak işgalin sonlandırılması politikalarını bir kez daha teyit etmektedir. Bu çerçevede egemenlik devrinin bir bütün olarak yapılmasını ve ikili anlaşmalarla da bu hakkın sınırlandırılmasına karşı oldukları açıktır. Dolayısıyla Hekim'in konuşmasına dikkatli bir şekilde bakıldığında ABD'yle Irak'ın bağımsızlığını ve egemenliğini sınırlandıracak ikili bir anlaşmanın yapılmaması yönünde bir politikaya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Hekim, süren işgal sırasında çok önemli insan hakları ihlallerinin yaşandığını ileri sürmenin ötesinde söz konusu ülkelerin politikacılarının da bu suça ortak olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle Hekim örtülü bir şekilde George W. Bush yönetimine ciddi bir eleştiri getirmiştir.

Kapak Konusu

Türkiye'yi stratejik ortak olarak gördüğünü ifade eden El Hekim, Dışişleri Bakanı Davutoğlu ile de bir araya gelmiştir.

SOFA anlaşmasına da değinen El-Hekim'e göre Amerikan askerlerinin öngörülenden daha önce çekilmesini sağlamak bir başarıdır. Hekim ayrıca Irak toprakları üzerinde hiçbir yabancı güç istemediklerini de sözlerine eklemiştir. Dolayısıyla konuşmasına bir bütün olarak bakıldığında Şiilerin askeri ve güvenlik bazlı ilişkilere karşı oldukları görülmektedir. Konuşmasının bir bölümünde dile getirdiği üzere Irak topraklarında terörizmle mücadele amaçlı da olsa yabancı güçlerin konuşlandırılmasına karşıdır.

Bu noktaya bir kez daha dikkat çekmekte yarar vardır. Hekim'in yabancı askerleri egemenliğin ihlali olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Bu çerçevede 2011 yılında şayet Irak'ta istikrarsızlık artsa bile Amerikan askerlerinin çekilme takviminde

bir değişiklik olmasına karşı oldukları anlaşılmaktadır. Öte yandan bu açıklama aynı zamanda sınır ötesi operasyonlar yapan bölge ülkelerinin politikalarına da bir eleştiri olarak görülebilir. Nitekim Hekim grubu PKK'nın Irak yasalarına göre terörist bir örgüt olarak görüldüğünü belirtmiştir. Terörizmle mücadele dahil olmak üzere yabancı güçlerin Irak topraklarında kalmasına karşıyız sözleriyle birlikte düşünüldüğünde sınır ötesi operasyonlara Hekim grubunun karşı olduğu anlamı çıkartılabilir.

Diğer yandan son dönemde Irak'ta yaşanan suikast ve bombalama eylemlerine yönelik olarak da bunların adı suçlar kapsamında görmediklerini siyasi amaçlarla işlendiğini ileri sürmüştür. Hekim'e göre bu saldırıların belli siyasal amaç

Kapak Konusu

Hekim konuşmasında üniter ve federal yönetim konusuna da üstü örtülü bir şekilde değinmiştir. Hekim'e göre her şeyin başında temel politikaları bağımsız, istikrarlı, birleşik ve gelişmiş bir Irak kurmaktır. Söz konusu şartların sağlanması temel amaçtır. Bununla birlikte birleşik Irak'ın bir başkenti olmasını desteklediklerini ifade etmiştir.

ları bulunmaktadır. Kara Çarşamba veya kanlı Pazar gibi eylemlerin siyasal yönüne dikkat çeken Hekim, herhangi bir grup veya ülkeyi doğrudan suçlamamasına karşın, konuşmasının bazı bölümlerinde Arap ülkelerinin Irak'taki yeni siyasal sürece olumsuz yaklaştıklarını dile getirmesinden anlaşıldığı üzere Arap komşularını sorumlu gören bir düşünceye sahip olduğu ileri sürülebilir. Zira Hekim İran'ın Irak'ın güneyinde bir federe yönetim kurulmasını destekliyor mu sorusuna verdiği yanıtta İran'la ilişkilerin sorgulanmasına karşı olduklarını ve asıl sorulması gerekenin Irak'ın neden diğer Arap ülkeleriyle sorunlu bir ilişkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Tersinden bakıldığında Hekim Arap ülkelerinin Irak'la sorunlu bir ilişkiye sahip olduğunu ileri sürmüştür. Hekim'e göre bu durum Arap Devletlerinin Irak'la ilişki kurmak istememelerinden kaynaklanmaktadır. Konuşmasının başında belirtmiş olduğu vurguya geri gidecek olursak işgal sonrası dönemde ortaya çıkan yeni aktörlerin bölge ülkeleri tarafından tehdit unsuru olarak algılandığı varsayımının Şii yönetimin diğer Arap ülkeleri tarafından içselleştirilmediği sonucuna ulaşırız.

Hekim grubu özellikle İran'la olan ilişkilerinin bölge ülkelerinde kaygıya yol açtığı farkındadır. Bu yüzden Hekim konuşmasında oldukça dikkatli bir şekilde İran'la olan ilişkilerin dinsel değil aksine "tarihi, coğrafi ve siyasal realitelerle açıklama yoluna gitmiştir. Hekim'e sözlerinden anlaşıldığı üzere Irak Yüksek İslam Konseyi rasyonel gerekçelerle İran'la düşmanca bir ilişki kurmayı Irak'ın çıkarlarına aykırı bulmaktadır.

İran-İrak ilişkilerini zorunlu bir ilişki olarak görmesine karşın, bunun salt tarihi, ekonomik veya siyasal gerekçelerle açıklanması ve mezhepsel ilişkinin gündeme getirilmemesi tartışmalıdır. Çünkü aynı gerekçeler Saddam döneminde de geçerliydi ancak her iki rejim birbirinin düşma-

nı konumundaydı. Hatta daha da geriye gidecek olursak Irak kurulduğundan beri İran'la mesafeli bir ilişki içinde olmuş ve sınır sorunları, su yollarının paylaşımı ve mezhepsel politikalar gibi konuda taraflar arasında düşmanca bir ilişki olmuştur. Elbette bazı istisnai dönemler olmuştur. Ancak bu dönemleri İngiltere'nin ve daha sonraları ABD'nin bölgedeki etkisini göz ardı ederek açıklayamayız. Dolayısıyla Hekim'in İran'la ilişkileri rasyonel unsurlarla açıklama ihtiyacı ve mezhepsel bağlantıyı dile getirmemesi bölgedeki kaygıların farkında olduğunu göstermektedir.

Bu kaygıların da etkisiyle Irak kimliğini tanımlarken temel vurguyu Araplık olarak ifade etmiştir. Hekim'e göre Irak'lular Araplıklarıyla övmektedir. "Irak hükümetinin kimliği Araplık ve Arabizmdir" ifadesini kullanan Hekim'in milliyetçilik vurgusu esasında bölgedeki Arap ülkelere ve kamuoylarına bir mesaj niteliği taşımaktadır. Bu yüzden stratejik değil taktiksel bir politika olarak anlaşılma ihtimali vardır. Hekim açık bir şekilde diğer Arap ülkelerinin Iraklı grupların Arap kimliğinden tehdit algılamamaları gerektiğini ileri sürmektedir. Hekim'e göre Araplık kimliğinin Irak'taki rolü bir zorunluluktur ve bölgedeki dengeler açısından gereklidir. Ancak, bu noktada Saddam döneminde uygulanan Araplık politikasına en büyük muhalefeti yapan gruplardan birinin Şiiler olduğunu belirtmek gerekir. Tüm Iraklı partilerin Irak'ın Arabizm kimliğine sahip çıkmak zorunda olduğunu ileri sürmesine karşın, Irak'ta Arabizm politikası Baas tarafından savunulan bir kimlik olmuş ve Şiiler Arap kimliğini Baas diktatörlüğünün bir yansıması olarak tanımıştır. Dolayısıyla Şii partilerin Arap kimliğini savunması politik bir söylem olmakla birlikte bunun bölgedeki Arap ülkeleri veya toplumları üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını belirtmek gerekir. Örneğin, Bahreyn'de yönetimi elinde tutan Sünni aileler Şiiliği İran'ın bir uzantısı olarak görmektedir. Bazı Arap entelektüelleri

Kapak Konusu

ise Şiiliği Ortadoğu'daki istikrarsızlığın kaynağı olarak görmektedir. Bununla birlikte Hekim'in konuşmasında Irak'ın Arap kimliğiyle ilişkisine yaptığı vurgu önemlidir. En azından Şii politikacıların söylem düzeyinde Şii kimliğine vurgu yapmaktan kaçındıklarını göstermiştir. Bunun da ötesinde Arap Ortadoğu'sunda Arabizm politikasında Sünni ve hatta Hıristiyan Araplara yer varken Şiiilerin sürekli bir şekilde İran'la ilişkilendirilerek Araplık kimliklerinin kabul görmediği bilinmektedir. Hizbullah lideri Seyyid Nasrallah, 2006 yılında İsrail'e karşı başarılı bir direnişe liderlik yapmasına rağmen Arap dünyasında İran'la ilişkileri nedeniyle sürekli eleştiri oklarını üzerine çekmektedir.

Hekim konuşmasında üniter ve federal yönetim konusuna da üstü örtülü bir şekilde değinmiştir. Hekim'e göre her şeyin başında temel politikaları bağımsız, istikrarlı, birleşik ve gelişmiş bir Irak kurmaktır. Söz konusu şartların sağlanması temel amaçtır. Bununla birlikte birleşik Irak'ın bir başkenti olmasını desteklediklerini ifade etmiştir. Ancak, vilayetlerin de kendi kendini yönetmesine izin verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla gevşek bir merkezi sistem öngördüğü anlaşılmaktadır. Vilayetlerin bazı ayrıcalıklara sahip olması gerektiğini dile getirmesi Irak Yüksek İslam Konseyi'nin, Maliki'nin aksine, gevşek merkezi sistem ve vilayetlerin özerkliğini savunduğunu göstermektedir.

Bu bakış açısı güneyde federe bir yönetim konusundaki tutumlarıyla da pekişmektedir. Nitekim bu yöndeki bir soruya verdiği cevapta Irak'ın güneyinde federe bir yönetim oluşturma konusunun öncelikleri arasında yer almadığını belirtmesine karşın bu düşünceye karşı olmadıkları görülmektedir. Yalnızca şu anki koşullarda başka önceliklerinin olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Irak Yüksek İslam Konseyi Irak'ın güneyinde bir federe yönetim kurma politikasından vazgeçmiş değildir.

Kerkük konusunda da buna benzer bir bakış açısı ortaya koymuştur. Kerkük'ü bir gül demetine benzeten Hekim'in sözlerinden Kerkük'ün Kerkük vilayetinde yaşayan tüm gruplar tarafından yönetilmesi gerektiği mesajı çıkmıştır. Dolayısıyla Kerkük'ün Bağdat veya Erbil'e bağ-

lanması düşüncesini dile getirmemeleri dikkat çekicidir. Hekim çok açık bir şekilde Kerkük'ün küçük bir Irak olduğunu tüm Irak'ın istikrarı için Kerkük'te herkesin kabul edebileceği bir uzlaşının sağlanması gerektiğini ileri sürmüştür. Hekim de Irak seçim yasasının kabulünde Kerkük'ün önemli bir sorun olarak ele alındığını belirtmiştir.

Seçim yasasının veto edilmesine de değinen Hekim'e göre söz konusu yasa 8 ay süren görüşmelerin ardından kabul edilmiştir. Hekim açık bir şekilde yasa Parlamento'da kabul edildikten sonra Haşimi tarafından iptal edilmesini eleştirmiştir. Hekim'in konuşmasından Irak Yüksek İslam Konseyi'nin içinde yer aldığı ittifakın seçim yasasına açık destek verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim konuşmasının bir bölümünde Parlatonun Haşimi'nin vetosunu dikkate almadan yasayı olduğu gibi geçirme yönünde bir eğilim içinde olduğunu ifade etmesi bu varsayımları desteklemektedir. Oysa hem Sünni hem de Kürt Parlamenterler yasanın değiştirilmesini savunmaktadır. Bu bağlamda yasanın olduğu gibi ikinci kez kabul edilmesini Şii Parlamenterlerin gündeme getirmek istediği anlaşılmaktadır. Hekim bu konudaki eleştirilerini şu şekilde sürdürmüştür: "Haşimi şimdi bunu veto etti ve parlamentoya gönderdi. Diyalog olmadan bir veto kullandı. Diyalog kurulmadan veto etti. Her taraf istediği şeyi gerçekleştiremez, uzlaşmak zorundadır. Bu yasada istenilen denge sağlanmıştı." Hekim'e göre Kürt ve Sünni tarafın yasaya yönelik itirazları vardır. Söz konusu itirazlar ise yeni tartışmalara yol açacaktır. Hekim'in sözlerinden bu tartışmaların seçimin ertelenmesine yol açabileceği izlenimi doğmaktadır.

Seçim koalisyonuna da değinen Hekim'e göre Irak Yüksek İslam Konseyi geniş kapsamlı bir ittifak kurmayı başarmıştır. Hekim'in konuşmasından anlaşıldığı üzere Irak Yüksek İslam Konseyi, Kürt partileri dışındaki tüm Irak'lı gruplarla işbirliği yapmayı başarmıştır. Bununla birlikte kurulacak yeni hükümetin ulusal birlik hükümeti olması gerektiğini dile getirmesi ve kurulan seçim koalisyonunun ulusal olduğunu belirtmesi Irak Yüksek İslam Konseyi'nin seçimlere iktidar olmak için hazırlandığını göstermektedir. Bu noktada da Kürtlere diyalog kapısını üstü örtülü bir

Kapak Konusu

şekilde açık tutmuştur. Şöyle ki, Hekim Irak'ta kurulacak hükümetlerin büyük güçler arasındaki işbirliğini dikkate alması gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla hem Sünni Arapların hem de Kürlerin kurulacak hükümette yer almasını savunmaktadır. Irak Yüksek İslam Konseyi'nin içinde yer aldığı koalisyonda Kürtler olmadığına göre seçimlerden sonra Kürt gruplarla yapılacak pazarlıkların ardından ortak bir hükümet kurma hedeflerinin olduğu görülmektedir.

Son olarak Hekim'in Türkiye-Irak ilişkilerine bakışını analiz edecek olursak, öncelikli olarak Hekim konuşmasında Türkiye'yle ilişkilere stratejik değer atfettiklerini belirterek başlamıştır. Hekim'e göre Türkiye Arap dünyasıyla Batı arasında köprü görevi gören bir ülkedir. Yapıcı di-

yalog ve karşılıklı ilişkiler çerçevesinde ilişkilerin daha da geliştirilmesine yönelik bir politikaya sahip olduklarını ifade etmiştir. Hekim'e göre Türkiye'yle ilişkiler "dengeli ve karşılıklı çıkarlar" bağlamında geliştirilmelidir. Türkiye'nin Batı tarzı demokrasiyi kendi İslami değerleriyle uyumlaştırdığını ileri süren Hekim'e göre Türkiye'nin demokratik açılım süreci Irak'taki mezhepsel ve etnik istikrarsızlığın giderilmesinde örnek alınabilecek bir adımdır. Hekim konuşmasının bir bölümünde Türkiye'nin "tarihi rolüne geri döndüğüne" dair ifadeler yer vermiştir. Bu kapsamda Hekim grubunun Türkiye'nin Ortadoğu'ya açılım politikasını desteklemenin ötesinde bunu tarihi bir zorunluluk olarak gördüğü anlaşılmaktadır. ■